

TÜRÜK

Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2013 Yıl:1, Sayı:2

Sayfa:370-387

ISSN: 2147-8872

MITROVIÇA TÜRK AĞZINDA SES OLAYLARI

Ergin Jable*

Özet

Bu çalışmamızı daha önce Mitroviça'da yapmış olduğumuz derleme metinlerimizden örnekler tespit ederek oluşturmaya çalıştık. Bu çalışmamızın amacı halen çok canlı bir şekilde kullanılan Mitroviça Türk Ağzı'nın *ses özellikleri* içerisinde önemli bir yer teşkil eden *ses olaylarını* özel olarak ele almak ve bu ses olaylarını oluş biçimlerine göre gözler önüne sermektir. Rumeli Ağzları içerisinde özel bir yeri olan Mitroviça Türk Ağzı'nın ses olayları bakımından da özellik arz ettiğini, ortaya çıkan ses olaylarının Türk dilinin genel karakteri ve tarihi seyri çerçevesinde diğer lehçe, şive ve Anadolu Ağzları'nda meydana gelen ses olayları ile benzerlik ve farklılıklar ortaya koyduğunu görüyoruz. Bu çalışmanın kapsamını aşan bu yön bilahare başka çalışmalarda ele alınabilir; ancak biz burada sadece Mitroviça Türk Ağzı'nın *ses olaylarını* gözler önüne sermeye çalıştık. Katkı sağlayacak değerlendirme ve tasniflere bundan sonraki çalışmalara yönelik temennimizdir. Bu çalışma, sahada ses kayıt cihazıyla yapılan metin derlemesi, kayıtların çevriyazı alfabesiyle metne aktarılması ve metinde tespit edilen dil malzemesinin Ses Bilgisi bakımından incelemeye tabi tutulması yöntemine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mitroviça Türk Ağzı, Ses Olayları, Dişlileşme, Damaklılaşma, Dudaklılaşma

PHONETIC CHANGES IN MITROVIÇA TURKISH DIALECT

Abstract

We have tried to form this study by determining samples from our compilation texts that we did in Mitrovica before. The aim of the study is to discuss the phonetic changes which takes an important place in phonetic properties of Mitrovica Turkish Dialect that is still used lively today in special. We see that Mitrovica Turkish Dialect has a unique place in Rumelian Dialect and also its phonetic changes are notable. Also, the phonetic changes in Mitrovica Turkish dialect show similarities and differences with other dialects in Anatolia. This subject which goes beyond the scope of this study can be discussed in other studies; but we have tried to bring phonetic changes of Mitrovica Turkish Dialect into light. We hope that this study will contribute to future studies and classifications. This study is based on the method of text compilation done by sound recording device, converting records into text and analysis of vocabularies determined in the text in terms of Phonetics.

Key Words: Mitrovica Turkish Dialect, Phonetic Changes, Dentalization, Palatalization, Labialization

* Yrd. Doç. Dr., Priştine Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Üyesi, erginjable@gmail.com

Giriş

Mitroviça Belediyesi, Kosova'nın kuzey kesiminde yer alan bir belediyedir. Belediyenin merkezi Mitroviça'dır. Belediye alanı 350 km²'dir. Komşuları; güneyde Skenderay Belediyesi, güneyde ve güneydoğuda Vıçitrin Belediyesi, kuzeydoğuda Poduyeva Belediyesi, kuzeyde Leposaviç ve Zveçan Belediyesi, batıda Zubin Potok Belediyesi'dir. Mitroviça'nın içinden geçen İbre Nehri'nin kuzeyinde kalan bölgesi, 1998-1999 Kosova Savaşı sonrasında oluşan BM yönetimi döneminde ve 17 Şubat 2008'de ilan edilen bağımsızlık döneminde Kosova Cumhuriyeti idari yapılarının tam olarak yerleşemediği bölge içindedir. Zubin Potok, Leposaviç, Zveçan ve Mitroviça'nın kuzeyi fiilen Kosova Cumhuriyeti idaresine bağlı olarak değil, Sırbistan idaresine bağlı olarak yönetilmektedir.

Zubin Potok gibi Kosova yapılanmasına aykırı ve ona karşı ayrı bir yapılanmanın kurulmaya çalışıldığı bu bölgenin durumu, Kosova ile Sırbistan arasında çözülmesi gereken konuların başında gelmektedir. Belediye sınırlarında 2011 sayımına göre 71.601 kişi yaşamaktadır. Bu nüfus sayısı sadece güneyi belirtir. 2011 yılında yapılan Kosova Genel Nüfus Sayımı'nda (REKOS2011) Mitroviça'nın sadece güney kesimi sayılmıştır. Kuzey kesiminde sayım boykot edilmiştir. Mitroviça Belediyesi'nde Türkçe, Arnavutça, Sırpça eşit şartlarda resmî kullanıma sahiptir. Ancak, ülke genelinde resmî dil uygulamalarında yaşanan çeşitli sıkıntılar bu belediyede de söz konusu olabilmektedir (wikipedia.org).

Mitroviça şehrini gösteren bir harita

İşaretler	Ses Değerleri
A	a, e
B	b, p
Ç	ç, c
I	ı, i
K	k, g
Ú	ú, à
T	t, d
U	u, ü
V	Ünlü (vokal)
#	Kelimenin solunda ise kelime başını, sağında ise kelime sonunu gösterir.
/	Kök ünlüsünden sonra gelen sesi gösterir.
//	Bir kelime içindeki sesleri gösterir.
Ø	Şeklen değil ama fonksiyonca var olan kelime ve ekleri gösterir.
()	Parantez içindeki sesin ihtiyarî olduğunu gösterir.
>	Ok istikametinde tek aşamalı değişmeyi gösterir.
>>	Ok istikametinde iki veya daha fazla aşamalı değişmeyi gösterir.
+	İsme eklenmeyi gösterir.
-	Fiile eklenmeyi gösterir.
A	Normal a
Ā	Normalden uzun a
C	Normal c
Ç	Normal ç
D	Normal d
E	Normal e
ē	Normalden uzun e

F	Normal f
G	Normal g
Ä	Tonlu, orta damak g ünsüzü
H	Normal h
I	Normal ı
İ	Normalden uzun ı
İ	Normal i
İ	Normalden uzun i
J	Normal j
K	Normal k
Ü	Tonsuz, orta damak, patlamalı k ünsüzü
L	Normal l
Ĺ	Arka damak l'si
Ø	Ön damak l'si
M	Normal m
N	Normal n
O	Normal o
İ	Normalden uzun o
Ö	Normal ö
P	Normal p
R	Normal r
S	Normal s
S	z – s arası ünsüz
T	Normal t
U	Normal u
Ÿ	Normalden uzun u

Ü	Normal ü
Û	Normalden uzun ü
V	Normal v
Y	Normal y
Z	Normal z

SES BİLGİSİ

1.1. Ses Uyumları

1.1.1. Ünlü – Ünlü Uyumsuzluğu

Türkçe’de ünlüler, kelimedeki dizilişleri itibariyle önem derecelerine göre sıralarsak kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık, darlık-genişlik bakımlarından bir uyum arz ederler. Mitroviça Türk ağızlarında aykırı bir durum olarak ünlülerin kelimedeki dizilişleri bakımından uyumsuzluk had safhadadır. Uyumsuzluk, daha çok ünlülerin artlığı ve önlüğü bakımından kendini gösterir.

Ünlü-ünlü uyumsuzluğunu kelime kök veya gövdesinde görebiliriz:

alti < altı (EZ), aynı < aynı (EZ), colurdılar << gelirdiler (NB), dogri << doğru (SZ), ema < ama (SZ), üldi << öldü (SS), üle << öyle (NB)

Mitroviça Türk ağzında, kalın sıradan ünlü dizisine sahip kelimelere ince ünlülü eklerin getirilmesi veya ince sıradan ünlü dizisine sahip kelimelere kalın ünlülü eklerin getirilmesi uyumsuzluk bakımından pek sık rastlanan bir durumdur:

basmışlar < basmışlar (NB), colurdılar << gelirdiler (NB), kaybetmişik << kaybetmişiz (NB) soraydılar << soruyordular (NB)

1.2. Ses Olayları

1.2.1. Dişlileşme

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının diş kaymasıdır.

Dişlileşmenin kelimelerde görüldüğü örnekler:

#c < #K

celin < gelin (NB), cene < gene (yine) (NB), cenekse << gene (yine) (NB), cibi < gibi (SZ), çor << kör (SZ), cüc << güç (RZ), cün < gün (SS), cüvercin < güvercin (EZ), cürsan << görsen (SZ)

#ç < #k

çe << kez (NB), çet << kez (NB), çendi < kendi (EZ), çeret << kere (NB), çese < kese (EZ), çeserdım < keserdım (SS), çi < ki (EZ), çim < kim (EZ), çimse < kimse (NB), çoroglılar << köroğlular (RZ), çüprisi << köprüsü (NB)

/c/ < /g/

ecer < eğer (EZ), hanci < hangi (EZ), sevcili < sevgili (EZ)

/ç/ < /k/

aşçerler < askerler (NB), belçim << belki (EZ), beçim << belki (NB), düçan << dükkan (EZ), düçanden << dükkandan (SZ), düçük << dökük (SZ), eşçi < eski (EZ), içi < iki (RZ), imçani << imkanı (EZ),

ç# < k#

pāç < pak (EZ), ilç < ilk (RZ)

l/ < d/

tanılık < tanıdık (RZ)

f/ < h/

süfüre << sahura (NB)

r/ < ğ/

aşāri << aşāğı (EZ)

Dişlileşmenin eklerde görülen örnekleri:

alırçen < alırken (EZ), beklerçe << beklerken (EZ), cırışmışık << girişmişiz (NB), cürürdü << görürdü (SS), çūliye << köylüye (SZ), diriyçe << diriyken (SZ), ederçe << ederken (RZ), yazarçe << yazarken (EZ)

1.2.2. Damaklılaşma

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının damağa kaymasıdır.

y# < h#

vallay << vallah (EZ)

/y/ < /h/

Alıntı kelimelerde görülen bu olay, yabancı kelimenin dile katılması sırasında, iki ünlü arasındaki h'lerin, ünlülere en yakın ses olan y'ye dönüştürülmesi şeklinde işleme tabi tutulduğunu gösterir:

müyim < mühim (EZ), saydan << sahiden (EZ)

m/ < n/

komşi << konşı (SS)

y/ < k/

desteyden < destekten (NB), meytep < mektep (EZ)

1.2.3. Dudaklılaşma

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının dudağa kaymasıdır.

m# < n#

zatem < zaten (NB)

v/ < g/

ügmek << övmek (NB)

m/ < n/

kurşuma < kurşuna (SZ)

1.2.4. Patlayıcılaşma

Nitelik bakımından sızıcı olan bir sesin patlayıcı hale gelmesidir. Mitroviça Türk ağzında, patlayıcılaşma örneklerine seyrek olarak rastlanır.

g/ < y/

dolaşmaga < dolaşmaya (EZ)

g/ < ğ/

çogi << çoğu (SS), dogrisi << doğrusu (EZ), elegım << eleğim (EZ), sagma < sağma (EZ), ügretmen << öğretmen (EZ)

1.2.5. Sızıcılaşma

Nitelik bakımından patlayıcı olan bir sesin sızıcı hale gelmesidir.

ğ/ < g/

toğuk / tağuk << tagıku (SS)

1.2.6. Ötümsüzleşme

Nitelik bakımından ötümlü olan bir sesin ötümsüz hale gelmesidir. Prizren Türk ağzında seyrek görülen bir olaydır.

Ötümsüzleşmenin kelimelerde görüldüğü örnekler:

t/ < d/

pitalkalar << pideler (NB)

t/ < r/

durgutmamişik << durdurmamışız (NB), durdutmişlar << durdurmuşlar (RZ)

t# < z#

çet << kez (NB)

1.2.7. Ötümlüleşme

Nitelik bakımından ötümsüz olan bir sesin ötümlü hale gelmesidir.

#d < #t

dembel < tembel (NB)

g# < k#

almag < almak (SZ), cetirmeg << getirmek (SZ), yog < yok (SZ)

g/ < k/

bragacan << bırakacaksın (SS)

d# < t#

dud < dut (RZ)

d/ < t/

miledımız << milletimiz (NB), ügredim << öğretiyorum (SS), zanādi << zanaatı (SS)

1.2.8. Erime

Bir kelimede ünlüden sonra gelen ünsüzün veya ünlünün -ilk ünlünün açıklığının etkisiyle- niteliğinin silinerek ilk ünlü içinde kaybolmasıdır.

/ā/ < /aa/

cemādi << cemaati (SZ), zanādi << zanaatı (SS)

∅ < r#

bi < bir (EZ), ne kâ << ne kadar (NB), obirleri << öbürleri (SZ)

∅ < g/

örenim < öğrenim (SS), örenci < öğrenci (NB), ürenci << öğrenci (SZ),

∅ < n#

beklerçe << beklerken (EZ), oynarçe << oynarken (NB), yazarçe << yazarken (EZ)

∅ < n/

sōra << sonra (NB)

∅ < r/

bikaç < birkaç (SZ), kâ << kadar (NB), yapāselar << yaparsalar (EZ)

∅ < z#

çe << kez (NB)

∅ < y/

büle << böyle (NB), sülemek << söylemek (NB), üleymiş << öleymiş (NB)

∅ > h/

imaletāne << imalathane (RZ), mālesinde << mahallesinde (SS), mahsānelerden < sahnelerden (SS), teravilar << teravihler (NB)

∅ < h#

abdullā < abduallah (SZ), işallā < inşallah (SS), islā < ıslah (SS), sefte << siftah (NB), vallā << vallah (EZ)

∅ < k#

yō < yok (NB)

∅ < k/

mitepler << mektepler (SZ), eletrik << elektrik (SZ)

∅ < /k/

türçe < türkçe (EZ)

Ø < l#

nası < nasıl (NB)

Ø < l/

beçim << belki (NB), bugar < bulgar (SS)

Ø < m/

madaçi << mademki (EZ)

Ø < r/

bikaç < birkaç (SZ)

Ø < /t/

arnūçe << arnavutça (EZ)

Ø < y#

şi << şey (NB)

Ø < z/

açamāsek << açamazsak (EZ)

1.2.9. Yutulma

Bir kelimedeki bir ünsüzün, kendinden sonra gelen ünlünün açıklığında erimeye fırsat bulamadan kaybolmasıdır.

Ø < d/

şini << şimdi (NB)

Ø < #h

açın << kaçan (EZ), efeede << haftada (EZ)

Ø < #l

stambolda << istanbulda (SS)

Ø < #y

ıkanırdık << yıkanırdık (NB)

KVK > KK

brak < bırak (RZ), klisesi < kilisesi (RZ), klubumuz << kulübümüz (NB)

İki kelimenin kaynaşmasıyla, kelimelerden birinde yutulma gerçekleşebilir:

üçüz < üç yüz (NB)

1.2.10. Büzülme

Kelime ortasındaki bir veya daha fazla seste gerçekleşen erime veya yutulmalarla meydana gelen ses kayıplarıdır.

anlamaydım << anlamıyordum (EZ), bilim << biliyorum (EZ), bŭk << büyük (NB), dilsın << değilsin (RZ), mācir << muhacir (NB), yigirmi << yirmi (SS)

1.2.11. Derilme

Kelime sonundaki bir veya daha fazla seste gerçekleşen erime veya yutulmalarla meydana gelen ses kayıplarıdır. Metnimizde birkaç örneği vardır:

alldım << alıyordum (SZ), bililar << biliyorlar (EZ), dā << daha (EZ), duri << duruyor (SS)

1.2.12. Düşme

Kelime sonundaki bir sesin, kendinden önceki sesin açıklığında erimeye fırsat bulmadan kaybolmasıdır.

Ø < I#

fabrikay << fabrikayı (SS), familyay << familyayı (SS), türkiyay << türkiyeyi (NB)

Ø < h#

fet < feth (RZ)

1.2.13. İncelme

Nitelik bakımından, ses organının arka tarafında teşekkül eden bir ünlünün teşekkül noktasının öne kaymasıdır.

Mitroviça Türk ağzında, art sıradan ünlü dizisine sahip birtakım kelimelerdeki ünlülerin, bazen birinin inceler ünlü uyumunu bozduğu görülürken bazen de hepsinin inceler ünlü bakımından uyuma girdiği görülebilir:

alldım << alıyordum (SZ), anasi < anası (SZ), bazilari << bazıları (SZ), çegirdim << çağırdım (EZ), çıktıkları << çıktıkları (RZ), çıkmışık << çıkmışız (NB), çocuklari < çocukları (EZ), dokuzune < dokuzuna (EZ), düşenden << dükkandan (SZ), kapiya < kapiya (NB), karısında < karısında (EZ), komşim < komşum (RZ), olmuş << olmuş (NB), oni < onu (EZ), oriya < oraya (EZ), oyini << oyunu (NB), yokse < yoksa (SZ), yolardi << yollardı (EZ)

1.2.14. Kalınlaşma

Nitelik bakımından, ses organının ön tarafında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının dudağa kaymasıdır:

banım << benim (EZ), benim < benim (NB), çor << kör (SZ), çoroglilar << köroğulları (SZ), için < için (EZ)

Daha çok alıntı kelimelerde dikkat çeken ve kelimedede art ünlülerin tercih edilmesi şeklinde gözlemleyebildiğimiz bir kalınlaşma vardır:

agaci < ağacı (SZ), banım << benim (EZ), benim < benim (NB), coldum << geldim (EZ), çekmeden < çekmeden (NB), derlar < derler (NB), desınlar < desinler (EZ), içincisinden << ikincisinden (EZ), içine < içine (EZ), kardaşım < kardeşim (SZ), obirleri << öbürleri (SZ), vakıtttani << vakitten (NB)

1.2.15. Genişleme

Kelimedede, dilin alçak konumunda seslendirilen bir sesin, dilin yüksek konumunda seslendirilir hale gelmesidir:

e < i

dey << diyor (EZ), deyem << diyeyim (EZ), deyeym << diyeyim (SS), etfayi << itfaiye (SZ), sefte << siftah (NB)

o < u

yokari << yukarı (RZ)

Mitroviça Türk ağızlarında bu ses olayı daha çok, kelime kökündeki geniş-yuvarlak ünlünün kelimeye eklenen eklerdeki dar-yuvarlak ünlüleri kendine benzetmesiyle vuku bulur:

ononle << onunla (SZ)

1.2.16. Daralma

Kelimede, dilin yüksek konumunda seslendirilen bir sesin, dilin alçak konumunda seslendirilir hale gelmesidir:

i < e

edirse < ederse (EZ), mitepler << mektepler (SZ), zinep << zeynep (NB),

U < O

büle << böyle (EZ), cürem << göreyim (NB), cürmiş << görmüş (NB), dünem < dönem (NB), süler << söyler (NB), üle << öyle (EZ), üpmişim << öpmüşüm (NB)

i < u

avlida < avluda (EZ)

Bu ses olayı, ek almış kelimelerde ünlü uyumunu bozucu bir durum sergilemektedir:

durdık < durduk (NB), kaybuldi << kayboldu (RZ), korkisından << korkusundan (5 – 406), koştık < koştuk (NB), kuyılar < kuyular (NB), oldi < oldu (EZ), oni < onu (EZ), oyini << oyunu (NB), süleyim << söylüyorum (SZ), yokti < yoktu (SS)

1.2.17. Düzleşme

Nitelik bakımından yuvarlak olan bir ünlünün düz hale gelmesidir.

a < u

mâcir << muhacir (NB)

i < u

avlida << avlu (EZ), cüni << günü (SS), cüridık << görüyorduk (NB), dolı < dolu (NB), durdi < durdu (NB)

1.2.18. Yuvarlaklaşma

Nitelik bakımından düz olan bir ünlünün yuvarlak hale gelmesidir. Düzleşmeye nazaran yuvarlaklaşma daha yaygındır:

U < I

ümüt << ümit (SS),

o < a

koyktom << kalktım (EZ), sonçi << sanki (EZ), toyk << tavuk (SS)

u < a

süfüre << sahura (NB)

o < e

col << gel (NB), colidi << geliyordu (EZ), colurçelar << gelirlerken (NB)

1.2.19. İkizleşme

Kelime içindeki bir sese (ünsüz), nitelik itibariyle tıpatıp benzeyen bir sesin türemesi olayıdır:

ll/ < l/

dolli << dolu (SZ)

pp/ < p/

eppımız << hepimiz (SS)

1.2.20. Tekleşme

Kelime içinde mevcut olan ünsüz çiftlerinden birinin kaybolmasıdır:

Ekleşmeyle birlikte ortaya çıkan ikizleşme örnekleri de vardır:

yolarlar << yollarlar (EZ)

Tekleşme olayına genellikle alıntı kelimelerde rastlanır. Mitroviça Türk ağzı bu şekilde, ikiz ünsüz bulunduran yabancı kelimeleri Türkçeleştirme yolunu benimsemiştir:

/c/ < /cc/

tücar < tüccar (EZ)

/k/ < /kk/

düçanden << dükkandan (SZ)

/l/ < /ll/

mâleleri << mahalleleri (NB), miledımız << milletimiz (NB), yolamiş << yollamış (EZ), yolardi << yollardı (EZ), yolayasin << yollayasin (EZ),

/ss/ < /ss/

yasi << yassı (RZ)

/v/ < /vv/

evel < evvel (SS), kuvetli < kuvvetli (NB)

/z/ < /zz/

lezet < lezzeti (NB)

1.2.21. Toplaşma

Bir kelimedede iki ünlü yan yana gelince Türkçe bu ünlülerin arasında “y” yardımcı ünsüzünü türetir. İkinci ünlü vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü olur; bu dar ünlüler kendilerini koruyamadıkları için düşerler. Böylece kelimenin hece sayısında azalma gerçekleşir. Mitroviça Türk ağzında toplaşma olayı, sola toplaşma şeklinde ve alıntı kelimelerde görülmektedir:

aylelere << ailelere (EZ)

1.2.22. Karışma

Biri ünlüyle biten öbürü de ünlüyle başlayan iki kelimenin birlikte söylenmesi esnasında gerçekleşen, ulanma ve erime olayları sonucunda meydana gelen; birinci kelimenin son, ikinci kelimenin ilk ünlüsünün birbirine karışması olayıdır:

şto << işte o (EZ), ştorda << işte orada (NB), ştüle << işte öyle (EZ), tüle << te öyle (SZ)

1.2.23. Kaynaşma

Konuşma sırasında, yan yana gelen iki kelimedenden birinin son, diğerinin ilk seslerinin anlamca birleşme görülmeden bazı ses olaylarının da etkisiyle kaynaşması sonucunda, bu iki kelimenin, bir kelime gibi söylenmesidir:

büle << böyle (EZ), doğuyüz << dokuz yüz (EZ)

1.2.24. Türeme

Kelimede daha önce bulunmayan bir sesin türemesi olayıdır:

e# < Ø

içine << için (EZ)

e/ < Ø

degenek << değnek (RZ)

ga# < Ø

baktımga << baktım (EZ), buldumga << buldum (EZ), coldumga << geldim (EZ), cürdümga << gördüm (EZ), tuttumga << tuttum (EZ), vurdumga << vurdum (EZ)

#h < Ø

hama < ama (NB)

I/ < Ø

amicam < amcam (EZ), hepisi < hepsi (EZ)

i# < Ø

vakittani << vakitten (NB), yarışmalardani < yarışmalardan (NB)

k# < Ø

cenekse << gene de (< yine de) (NB), ününük << ünlü (NB)

m# < Ø

beçim << belki (NB), belçim < belki (EZ), yoksem << yoksa (EZ)

s/ < Ø

şeysinde << şeyinde (SZ)

t# < Ø

çeret << kere (NB)

y/ < Ø

dayim < daim (SZ), yokyum < yokum (NB)

VV > VyV

radiyo < radio (NB)

KK > KVK

yugoslaviyanın < yugoslavyanın (NB)

1.2.25. Benzetme

Bir sesin, nitelikleri itibariyle, bir başka sesi kendisine benzetmesidir:

Ünsüz benzetmesi:**/nd/ < /md/**

şindi < şimdi (NB), (gerilek-yandaş-yarı benzetme)

/mb/ < /nb/

stambolda << istanbulda (SS), ombeş < onbeş (EZ), (gerilek-yandaş-yarı benzetme)

1.2.26. Muhafaza

Mitroviça Türk ağzındaki kimi kelimeler, eski şekillerini muhafaza etmektedir:

yigirmi / yigirmi : yirmi (SS)

1.2.27. Palatallaşma**Yumuşak damak**

dolı << dolu (RZ), igbaĺlı << ikballı (20 – 162), isla << ıslah (SS), olıdi << oluyordu (EZ)

Ön damak

birlikte << birlikte (EZ), delırmışın << delirmişsin (NB), islaymış << ıslahmış (NB), lazım < lazım (EZ), pislık << pislik (RZ)

SONUÇ

Yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda Mitroviça Türk ağzında ünlü – ünlü uyumsuzluğu had safhada olduğu için sık görülmektedir. Bununla birlikte dişlileşme, damaklılaşma, ötümlüleşme, erime, yutulma, daralma, tekleşme ve türeme çok sık görülmektedir.

Oysa dudaklılaşma, patlayıcılaşma, ötümsüzleşme, büzülme, derilme, düşme, genişleme, düzleşme, yuvarlaklaşma, ikizleşme, toplama, karışma, kaynaşma ve palatallaşma daha nadir görülmektedir.

Ancak muhafaza etmekte de Mitroviça Türk ağzı eski kelimeleri korumuştur. Mitroviça Türk ağzı bölgesel olarak farklı dillerin etkisinden kurtulamadığı için belki de bu değişiklikleri yaşamaktadır. Dil etkileşimi açısından Mitroviça Türk Ağzı ayrıca disiplinler arası araştırma ve incelemelere de muhtaçtır.

KAYNAK KİŞİLER:

KISALTMASI	ADI VE SOYADI	YAŞI
EZ	Erol Zekeriya	53

NB	Necat Baliç	55
RZ	Remzi Zekeriya	68
SS	Sadık Saraç	83
SZ	Salih Zekeriya	68

KAYNAKÇA

- Adonyan, Avram “Balkan Harbi Tarihi” Türkçesi: Zaven Biberyan, İstanbul 1975 s. 127
- Akalın, Mehmet, “ Tarihi Türk Şiveleri” Ank.1988
- Aksoy, Ömer Asım, “ Gaziantep Ağzı” İst. 1945
- Aktepe, M. Münir, “XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskanına Dair”, Türkiyat Mec. 1986
- Altınay, Ahmet Refik, “Anadolu’da Türk Aşiretleri” (966 – 1200), İst. 1989
- Atalay, Besim, “Divanü Lugati’t – Türk Dizini IV” Ankara. 1986
- Avram, Adonyan, “Balkan Harbi Tarihi” Türkçesi: Zaven Biberyan, İstanbul 1975 s. 127
- Banguoğlu, Tahsin, “Türkçe’nin Grameri” Ank. 1986
- Caferoğlu, Ahmet “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Bugünkü Durumu” VII. TD Kurultayında okunan bilimsel bildiriler-1957 Ankara TDK, 1960 s. 65-70
- Makedonija, Makedonski jezik VII, 1957 s.147-164
- Caferoğlu, Ahmet”Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, TDAY-B Ankara, TDK, 1964, s. 1-33
- Caferoğlu, Ahmet “ Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar” İst. 1940
 “ Anadolu Ağızlarından Toplamalar” İst. 1943
 “ Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Derlemeler” İst. 1944
 “ Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar” İst.1945
 “ Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar” İst. 1946
 “ Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler” İst. 1943
 “ Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler” İst. 1951
 “Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri” TDAY, 1964
- Canhasi, Suzan, Kosova, Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğr.Üyesi
- Çabej, Eqrem, “Studime Gjuhesore III, Rilindja Prishtine, 1987”
- Dallı, Hüseyin, “Kuzey – Doğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar”, Ank. 1978, TDK yayımları.
- Dallı, Hüseyin “ Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar” Ank. 1991

- Dedoviç Suzana, “Mitrovački Turski Govor”, Belgrad Üniversitesi, 1992, Belgrad
- Dedoviç Suzana, “Morfoloşke Karakteristike Mitrovačkog Turskog Govora”,
 Časopis za Duruštvene Nauke, Priština, 1994, s.85-89;
- “Fonetske Karakteristike Mitrovačkog Turskog Govora”, Zbornik Filološkog Fakulteta
 u Prištini, Kniga II, Priština 1993, s.111-134;
- “Kosova Mitroviçası Türk Halk Edebiyatından Derlemeler” ÇEVREN, Özel sayı Bal-
 Tam, Prizren 2001.s.134-150;
- “Mitroviça Türk Ağzının Başlıca Özellikleri” Bay dergisi, Prizren 2004
- Ercilasun, Ahmet Bican, Kars İli Ağızları, Ank. 1963
- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İst. 1981
- Gabain, A. Von, “ Eski Türkçe'nin Grameri” (çev. Prof. Dr. M. Akalın), Ank.
 1978
- Gemalmaz, Efrasiyab, “ Erzurum İli Ağızları” Erzurum 1978
- Hazai, Georges, “Beitrag zur Kenntnis der Türkischen Mundarten Mazedoniens,
 Rocznik Orientalyczny, XXII-2, 1960, s. 83-100
- Hazai, Georges,“Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine”, TDAY-B, Ankara TDK,
 1960, s. 205-211
- Hazai, Georges “Rumeli Ağızları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine”, TDAY-B,
 1963, Ankara, TDK 1963 s. 117-121
- Gökbilgin, Tayyip, XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livasındaki Has –
 Mukataa, Mülk ve Vakıflar, İst. 1952
- Gülensoy, Tuncer, “Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme”,
 TDKY/B, 1984, Ankara, 1987, s.87-147
- Gülensoy, Tuncer, Kütahya ve Yöresi Ağızları, Ank. 1988
- Gülensoy, Tuncer, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası” ,Kültür Bakanlığı
 MFADY:33, Biyografiler/Bibliyografyalar Dizisi: 7, Ankara1981
- Gyula Nemeth, Zur Einleitung der Türkischen Mundarten Bulgariens, Sofia,
 1956
- Hacıeminoğlu, Necmettin “ Türk Dilinde Fiiller” İst. 1984
- Hasan, Hamdi, Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve
 Deyimler, TDKY:685, Ankara: TDKY 1997
- Hasan, Hamdi, “Kocacık (Makedonya) Ağzının Ses Özellikleri”, SESLER,S.297,
 Haziran 1995, Üsküp, s.29-43
- Hasan, Hamdi, “Kalkandelen Türk Ağzı” SESLER,yıl XIX, S.173(Şubat-1983)
 Üsküp,s.103-131
- Hasan, Hamdi, “Tetovkiot Turski Govor, Tetovo i Tetovsko Niz İstorijata”
 Tetovo 1982
- Hilt Selim, "Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nde Türk Dilindeki Okulların Kırk
 Yıllık Gelişimi ve Başarıları", Sesler Dergisi, Usküp, şubat 1985, sayı 193, s. 25.
- İbrahim, Nazım “ Cümle Bilgisi”, SESLER, S.318-319, Eylül-Ekim
 1997,Üsküp,s.89-95
- İbrahim, Nazım, “Vrapçiş'te ve Çevresi Türk Ağzı(Makedonya)”, Yüksek Lisans

- Tezi, Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü- Türk Dili ve Edebiyatı, Ana Bilim Dalı, 1997
- İnalçık, Halil, “Osmanlı İmparatorluğu (Klasik devir 1300-1600)”, Belgrad, 1974 s. 239
- İslam Ansiklopedisi, Cilt 4 Kırklareli Vilayeti, Dahiliye Vekaleti, Vilayetler İdaresi, Umum Müdürlüğü, Sayı: 7
- Janos Eckman, “Kumanova Türk Ağzı”, TDKY, S-191, Nemeth Armağanı, Ankara 1962, s. 111-127
- Janos Eckman, “Dinler (Makedonya) Türk Ağzı”, TDAY-B, Ankara, TDK, 1960, s. 189-204
- Kalay, Emin, “Edirne İli Ağızları” Ank. 1998
- Kaleşi, Hasan, “Prizren kao kulturni centar za vreme Turskog perioda” Gjurmime Albanologjike, sayı, 1, Priştine 1962 s. 92
- Kakuk, Suzanne “Le dialect Turc d’Ohriden Macédonie, Acta Orientalia Academia e Scientiarum Hungaricae, Tomus XXVI/2-3, 1972, s. 227-282
- Karahan, Leyla “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” Ank. 1996
- K. Katona, Louis, “Le dialecte turc de la Macédonie de l’Ouest”, TDAY-D, Ankara, TDK, 1969, s. 57-194
- Kaya, Güven, “Yugoslavya Türk Halkı Yazınına Gerçekçi Bir Bakış”, Tan Yayınevi, Priştine 1986. s.9
- Korkmaz, Zeynep, “Güney – Batı Anadolu Ağızları” Ank. 19
- “ Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında” TDAY 1953, s. 197 – 204
- Korkmaz, Zeynep, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ank. 1977
- Kowalski, Tadeusz, Osmanisch-Türkische Volkslieder aus Mazedonien: WZKM, XXXIII (1926), s. 166-231
- Kowalski, Tadeusz, “Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques): Prace Komisiji Oriental istyezny Polskiej Akademi Umeiejtnosci” No. 1. Krakow, 1919 Ülkusal, Müstecip, Dobruca ve Türkler, Ankara 1987
- Krasniç, Ayten “İpek Türk Ağzında Söylenen Maniler ve Bazı Ağız Özellikleri”, ÇEVREN 51, Priştine, 1986,s.117-122
- Mansuroğlu, Mecdut, “Edirne Ağzında Yapı, Anlam, Deyim ve Söz Dizimi Özellikleri”, TDA Yıllığı, Ank. 1960
- Morina, İrfan, “Mamuşa Türk Halkı Ağzı Üzerinde Dil Araştırması” (Doktora Tezi), İstanbul, 1985
- “Mamuşa Ağzının Fonetik Özellikleri”, ÇEVREN, XII/49, Priştine 1985,s.23-32
- “Mamuşa Ağzının Morfolojik Özellikleri”, ÇEVREN, XII/50, Priştine, 1985, s.21-35
- Novakoviç, Stoyan “Srbi i Turci XIV i XV veka” Beograd 1960, 46-49
- Obradoviç, Dragomir, “Prosvetne Prilike u Juznoj Srbiji”, Skoplje i Juzna Srbija Beograd, 1925, s. 125-141
- Olçay, Selahattin, “Erzurum Ağzı ” Ank. 1966
- “ Doğu Trakya Yerli Ağzı” Ank. 1966

- Olca, Selahattin “Doğu Trakya Yerli Ağzı” Ank. 1995
- Olivera Yaşar-Nasteva, “Turskiot govor vo Gostivarskiot kraj”, Gostivarskiot kraj-II, Gostivar: Opštinsko sobranie, 1970, s. 271-306
- Olivera Yaşar-Nasteva, “Za neкои fonološki izmeni vo govorot na turskiot naselenie vo Gostivarsko”, Godišen Zbornik, Knjiga 21, Skopje, Filološki Fakultet Skopje, 1969, s. 237-244
- Oktay Ahmed, “Resne ve Çevresi Türk Ağzlarının Fonetik ve Sözlük Özellikleri”, Yüksek Lisans Tezi, Üsküp, Kiril ve Metodik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2001
- Öztuna, Yılmaz “Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi”, Cilt:3. İstanbul, Hayat Yayınları 1967, s. 47-50.
- Sevin Alil, “Radoviş ve Çevresi Türk Ağzı”, Yüksek Lisans Tezi, Üsküp, Kiril ve Metodik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, 2000
- Sümer, Faruk, “Oğuzlar”, Ankara 1980
- Şanlı, Cevdet “Kırklareli İli Merkez İlçe Köyleri Ağzları” Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1990
- Yaşar, Yücel, Ali Sevim, “Türkiye Tarihi” Cilt: II. Osmanlı Dönemi (1300 – 1366). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s. 32
- Yeni Türk Ansiklopedisi, Cilt 2, Ötüken Neşriyat, İst. 1985
- Yenibal, Selahattin, “Kırklareli Ağzı ve Hususiyetleri”, İ. Ü. Edb. Fak. Mezuniyet Tezi, No: 8/1718 – 1974
- Yusuf, Süreyya, “Dil Çalışmaları”, Tan Yayınevi, Priştine, 1984, s.37-65
- Yusuf, Süreyya, “Arnavutçadan Prizren Türkçesine Aktarmalar” ÇEVREN, IV/III, S.5, Priştine, s. 45-47
- Yusuf, Süreyya, “Prizren Türkçesinde Kimi Yabancı Ögeler”, Çevren 1/3 (1974), Priştine, s. 32-38
- Taşköprülü Zade, “Eş-şelia'lun-nu'maniye fi, ulema'i devleti 1-'osmaniye”, İstanbul, 1985, s. 381
- Tuna, O. Nedim, “Türk Dilbilgisi Fonetik ve Morfoloji” Malatya, 1986
- Turan, Zikri, “Fonetik ve Morfoloji Ders Notları” Sakarya, 2006/2007
- Türk Ansiklopedisi (İnönü Ansiklopedisi), K. Maddesi
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 7, Makedonya, Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997 s. 305.
- Yeni Türk Ansiklopedisi, Cilt 2, Ötüken Neşriyat, İst. 1985
- İslam Ansiklopedisi, Cilt 4 Kırklareli Vilayeti, Dahiliye Vekaleti, Vilayetler İdaresi, Umum Müdürlüğü, Sayı: 7